

Politolog Oskar Krejčí: Rizika a možnosti současných armád Česka a Slovenska

- CZ24 News | 3. června 2020

ČESKO/SLOVENSKO: Politolog Oskar Krejčí ve svém komentáři ukazuje na rizika spojená se současným pojetím armády Česka i armády Slovenska. Připomíná reálné bezpečnostní hrozby a ukazuje, jak mylné jsou představy současné vojenské a politické elity.

Doba koronavirová skončí a začne účtování. Zjistí se, že peněz sice bylo vydáno hodně, ale nikdo neví, kde se vzaly. V situaci nejistoty začne nervózní hledání úspor, což by mohla být vhodná příležitost zapomenout na vojensko-politickou mantru „dvě procenta HDP“. Třeba by se dalo přemýšlet nad pěti příběhy o tom, zda konvenční armáda klasického typu může zabezpečit české a slovenské národní zájmy.

Příběh č. 1: Jak vypadá konvenční armáda

Proměna ruské armády v posledních patnácti letech může posloužit jako příklad modernizace. Poté, kdy v srpnu 2008 gruzínská armáda napadla v Jižní Osetii ruské mírové jednotky, zahájila Moskva protiútok. Vojenská porážka Gruzie během pěti dnů byla téměř totální. Jenže následné analýzy ukázaly, že ruská armáda nebyla na válku připravena: v porovnání s intervencí USA proti Iráku byly ruské ztráty na lidech i technice velmi vysoké. Projevila se špatná koordinace mezi jednotlivými druhy vojsk, chyběly drony, kosmický naváděcí systém, chyběly přesně naváděné bomby, mnohá vojenská technika sovětské výroby byla zastaralá. Válka tak uzavřela dlouholeté diskuse o reorganizaci ruské armády: ještě téhož roku byly schváleny zásady radikální reformy. Přijatý *Státní program zbrojení na období 2011–2020* předpokládal, že za dané období Rusko vynaloží na výrobu nových zbraní téměř 700 miliard dolarů.

Výsledky reformy ruských ozbrojených sil představila operace v Sýrii započatá v září 2015. Poprvé od 2. světové války do bojů koordinovaně zasáhly všechny druhy ruských vojsk – pozemní, námořní i letecké síly, ale i nové útvary kosmických vojsk a vojska kybernetické obrany. Klíčovou roli sehrály vzdušně-kosmické síly, a to jak ze základny v Sýrii, tak i dálkové bombardéry létající přes Írán a Irák, ale i kolem kontinentální Evropy. Otestovány byly nejnovější systémy protivzdušné obrany, včetně S-400. Systém kosmické navigace GLONASS se představil jako spolehlivý. Střely s plochou dráhou letu jak z hladinových lodí v Kaspickém moři, tak i z ponorek a fregaty ve Středozemním moři zasáhly stanovené cíle. V bojích byly využity přesně naváděné střely a nálože i drony. Speciální jednotky plnily zadané úkoly, prověrkou ale prošly i vybrané ženijní jednotky a vojenská policie.

Otázka č. 1: Dokáže malý stát uskutečnit reformu svých konvenčních ozbrojených sil na úroveň, aby byl schopen vést operace podobného rozsahu?

Odpověď č. 1: NE

Příběh č. 2: Státy bez armády

V různých dobách a různých situacích byla obrana států v rukou partyzánů, dobrovolné milice, domobrany či pravidelné armády. Každý, kdo se zajímá o vojenské otázky, dokáže vyjmenovat státy s více než milionem vojáků ve zbraní – Čína, Indie, USA, Rusko. Existuje ale i opačný konec těchto

přehledů – státy s nejmenšími armádami. World Population Review, což je nezávislé pracoviště se sídlem v USA, uvádí, že ve světě existují čtyři státy bez pravidelné armády, mezi nimi je i Island. K této skupině čtyř jsou přiřazeny i dva další, Libye a Palestina, což se zdá zavádějící. Pět států, včetně Lucemburska, má armádu menší než tisíc vojáků. Dalších sedm méně než dva tisíce, včetně Malty. Některé z nich svůj bezpečnostní systém doplňují polovojenskými jednotkami či národní gardou – Island 250 členů, Lucembursko 600, Malta vede 180 vojáků jako rezervu. Panama, která nemá pravidelnou armádu, uvádí, že má v polovojenské gardě 22 tisíc členů.

Podle uvedeného zdroje má Česko 23,2 tisíc vojáků, což je ve zbrani 2,2 lidí na tisíc obyvatel; Slovensko má 15,8 tisíc vojáků, tedy 2,9 na tisíc obyvatel. Jinak ovšem vypadá situace například v neutrálním Rakousku: tam v armádě slouží 22,4 tisíc vojáků, navíc ale v rezervách je 152,2 tisíc lidí a v polovojenských organizacích dalších 25 tisíc, to v souhrnu znamená 22,8 osob ve zbrani na tisíc obyvatel. Obdobně jako v Rakousku je organizovaná obrana Švýcarska.

Podrobnější rozbor by ukázal, že velikost armády a organizace ozbrojených sil malých států je dána polohou (tento faktor dominuje na Islandu), pojetím nepřitele (což je důležité například pro Lucembursko) a tradicí (například Švýcarsko). Každý z těchto faktorů pomáhá, ale může i svazovat. V případě Česka a Slovenska je brzdícím faktorem tradice, a to v dvojím smyslu. Především to je představa o soběstačné armádě s moderní výbavou všech druhů ozbrojených sil, která je schopná ubránit malý stát. Takovouto veřejně hájenou roli armády spojovaly politické elity 1. republiky i za socialismu s vědomím potřeby silných spojenců proti potenciálnímu protivníkovi; v prvním případě to byla především Francie jako stát v týlu Německa, v druhém Sovětský svaz jako opora v boji proti imperialismu. Historie ukázala, že v okamžiku ztráty spojence přestala být armáda funkční. Jakmile se rovnováha mezi velmocemi ve střední Evropě změnila, změnilo se i postavení Česka a Slovenska, a to nezávisle na jejich armádě.

Otázka č. 2: Může armáda malého státu zajistit jeho existenci?

Odpověď č. 2: NE

Příběh č. 3: Změna povahy války

Armády mocností procházejí od poloviny 20. století dramatickými proměnami, které souvisejí s novými technologiemi i měnícím se politickým zadáním. Objevily se strategické zbraně, které jsou schopné jednorázovým úderem dosáhnout konečných cílů války. Podle Hanse Kristensena a Matta Kordy z Federace amerických vědců bylo letos v dubnu ve světě přibližně 13 410 jaderných náloží, ovšem pouze dva státy mají potenciál plně zaručující možnost odvety a případně vyhladit lidstvo: USA a Rusko. Zbraňové systémy začaly využívat dvě nové dimenze – kosmický prostor a kyberprostor. Vojenství je sektor, kam proniká umělá inteligence nejrychleji. Všechny tyto faktory mají výrazný vliv i na práci rozvědky a kontrarozvědky. S novou technikou souvisí i posun od velkých národních armád k profesionálním armádám.

Hrozba sebezničení v případě přímé konfrontace jaderných supervelmocí vede k tomu, že mocnosti častěji vstupují do ozbrojených konfliktů zprostředkovaně, vzrostl počet válek v zastoupení. V období po studené válce klesl počet ozbrojených konfliktů mezi státy, ovšem narostlo množství vnitrostátních ozbrojených konfliktů s mezinárodní účastí. Do módy vstoupila představa asymetrických válek a barevných revolucí. K jejich vedení a organizování je nutná vojenská přítomnost v citlivých regionech. Ovšem pouze jedna země, Spojené státy, má flotily, které dlouhodobě působí ve všech oblastech Světového oceánu, a má základny po celém světě – profesor David Vine z washingtonské Americké university jich v dubnu letošního roku napočítal přibližně 750 (Rusko, Francie a Velká Británie jich mají 10 až 20, Čína jednu). Obavy z veřejného

mínění a právních důsledků vojenské angažovanosti vedou k tomu, že se v některých státech, především v USA a Rusku, objevily soukromé armády a s nimi kontraktoři – nájemní bojovníci bez statutu vojáka regulérní armády. Silí požadavky na formování cizineckých legií, které by ještě více snížily politickou a právní odpovědnost za způsob vedení bojů.

Otázka č. 3: Může malý stát naplnit technické a organizační požadavky kladené na moderní armádu?

Odpověď č. 3: NE

Příběh č. 4: Spojenectví s mocnými

Každá nová geopolitická architektura přináší nové uspořádání vztahů mocností. Tak tomu bylo jak po dohodách v Jaltě, tak i po dohodách na Maltě a ukončení existence Sovětského svazu. Mocnosti se dohodly, aniž by k tomu přizvaly malé státy. Zároveň ale nové uspořádání vyzvedlo v malých státech nové elity. Ty pak žijí v iluzi, že aktuální upořádání je věčné, že na jeho vzniku mají nezměrnou zásluhu, a tudíž je dominantní mocnosti pokládají za své věčné spojence. V zátěžových zkouškách dějin ani jeden z těchto předpokladů neobstál. Mocnosti mají zájmy, které se mění – a těmi se řídí. To nijak nesouvisí s abstraktní morálkou či právem. Tento svět je zatím utvořen tak, že státy musejí především spoléhat na svépomoc.

Mocnosti potřebují malé státy k tomu, aby jim pomáhaly v politice, pro kterou se samy rozhodly. Když Neville Chamberlain mával *Mnichovskou dohodou*, myslel na mír pro Británii a ne na neznámou nevelkou zemi kdesi v Evropě. Armády malých států působí jako doprovod na misích států velkých, plní roli diplomaticko-propagandistického doplňku při ospravedlnění aktivit mocností. Samozřejmě, existují rozdíly. Například Sovětský svaz nikdy nechtěl od Československa, aby poslalo vojáky do Afganistánu. Nyní se Washington chystá stáhnout z Afganistánu, kde bojuje bezmála tak dlouho, jako Sovětská armáda pobývala v Československu, a nechá své spojence napospas osudu.

Je dobré občas si připomenout slova Nicholase Spykmana, jednoho z koryfejí americké geopolitiky, že „malé státy představují vakuum v oblasti vysokého politického tlaku. Jejich život není dán jejich silou, ale tím, že nikdo neusiluje o jejich území, nebo tím, že mají být uchovány jako nárazníkové státy či jako závaží v mocenské rovnováze zájmů silných národů. Když tato rovnováha zmizí, malé státy obvykle zmizí s ní.“[1] Chodit s pány na led je riziko. A nakupovat nejmodernější vojenskou techniku jen kvůli misím v zahraničí, které zaslepeny svou mocí organizují silní spojenci, je riskantní luxus. Zdravý rozum nesmí podléhat cenzuře vnucované trhem se zbraněmi.

Otázka č. 4: Představuje spojenectví s mocností pro malý stát bezpečnostní jistotu?

Odpověď č. 4: NE

Příběh č. 5: Skutečné bezpečnostní hrozby

Vojensko-politické myšlení je nutné vrátit k věcným analýzám, vymanit je ze zajetí konspiračních teorií. Pro malé státy jsou vždy nebezpečné prudké výkyvy v regionální či dokonce globální rovnováze: nemají dostatek moci na to, aby změnu vychýlily ve svůj prospěch. Proto potřebují citlivěji než kdokoliv jiný vnímat změny. V této chvíli stabilitu světového politického systému neohrožuje Čína coby vyzývatelka hegemonu, ale proměny hegemonu samotného – konkrétně koktejl finančních rizik, nového koronaviru a občanských nepokojů v USA. Zdá se, že současný pán Bílého domu reaguje na domácí i zahraniční podněty natolik křečovitě, že Spojené státy nemohou dýchat.

Malé státy by měly na základě aktuální situace provádět pravidelně revizi svého vnímání hrozeb a rizik. Je zřejmé, že nedokážou mít zbraňové systémy na úrovni doby – nemohou vyrábět strategické zbraně, vystavět si kosmický systém včasného varování, obohatit své „konvenční“ zbraně umělou inteligencí, zajistit si kvalitní rozvědku a podobně. Hodnocení musí ústít především do oblasti politiky. Malé státy by měly koncentrovat prostředky na reálné problémy a řešit je reálnými prostředky. Odlišné přístupy k otázkám obrany Česka a Slovenska z jedné strany a Lucemburska, Rakouska či Švýcarska ze strany druhé ukazují, že v mezinárodní politice existuje prostor pro volbu.

Bezpečnost malého státu nelze v tomto světě plně zajistit. Pro relativní bezpečí Česko a Slovensko potřebují integrovaný civilní, polovojenský i armádní systém schopný reagovat na průnik letadla do vzdušného prostoru, ale i na nedostatek vody, na požáry a povodně, zajistit dostatek respirátorů, ovšem také potraviny v případě velkého výpadku elektrického proudu, umět koncentrovat odborníky i dobrovolníky na řešení skutečných aktuálních problémů. A to na úrovni vlastního státu, neboť nadnárodní instituce – byť třeba v podobě Evropské unie či NATO – selhávají a jejich rozhodování neumí posoudit národní zájmy malých států.

Z hlediska možné války se v současném geopolitickém uspořádání Česko i Slovensko těší historicky bezprecedentní absenci klasických vojenských hrozeb. Tuto situaci by bylo vhodné využít k zformování nového statutu střední Evropy, kdy by bezpečnost negarantovaly armády obvyklého typu, ale dohody o redukci tradičních armád a záruky mocností. Politické umění musí před iluzí vojenské jistoty upřednostnit důraz na dodržování mezinárodního práva a umnou diplomacii nevyrábějící protivníky. A tímto směrem zaměřit i výdaje státu.

Otázka č. 5: Je pro Česko či Slovensko větší hrozbou tradiční konvenční válka s Ruskem, kterou je zdůvodňována modernizace a organizace jejich armád, nebo neřízená migrace, terorismus, nějaká nová pandemie či přírodní katastrofa?

Odpověď č. 5: ...